

ԽՍՐԱՊՐԱԿԱՆ

ՕՇԱԿԱՆԱՆՈՐՀՈՒՐԴ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

«Օշակա՛ն, զե՛հ Հայրերի գերեզման»... բայց միայն գերեզմա՛ն: Թող մեր ընթերցողին զարմանալի չթվա մեծ մտածող Միքայել Նալբանդյանի վերոբերյալ Հիացական խոսքերին այսպիսի Հարցով անդրադարձումը:

Յուրաքանչյուր Հայ մարդու Համար բնական արձագանքումով Օշականը դարձել է Հայ գրի, գրականության, մշակույթի և մտածելակերպի ձևավորման խորհրդանիշը, որովհետև այն նույնացել է իր իսկ զրկում Հանգստյան օթեան գտած մեծագույն Սուրբի՝ Հայ ինքնության ճարտարապետ Մեսրոպ Մաշտոցի անվան հետ: Եվ Սուրբ Էջմիածնի Հովանավորությունը վայելող այս փոքրիկ գյուղը Մաշտոցի այստեղ ամփոփումով վերածվել է պատմարի դեպի Էջմիածին, այսինքն՝ Հայ Հոգևոր կյանքի սիրտը բազմազան խորշակների ներթափանցման Հանդեպ: Հետևաբար, մենք մեր այս խոսքի մի քանի էջի սահմաններում ո՛չ նպատակ ունենք և ո՛չ էլ անհրաժեշտություն ենք տեսնում՝ խոսելու, քննելու, ներկայացնելու կամ Հարգանքի և խոնարհումի բառեր շոյելու անցյալի և Հնության պարունակի մեջ չընդգրկվող ու չտեղավորվող և Հայոց պատմության ու մշակույթի ամեն մի ծալքի մեջ անթեղված ու մշտապես ներկա Մաշտոցյան Հանճարի վերաբերյալ: Նախ, որովհետև որևէ Հայատառ գիրք ու Հայաբարձառ խոսք կենդանի և վավերական փաստն է Մեծ Սուրբի կատարած գործի, և երկրորդ՝ ցանկանում ենք խորհրդածել մեր այսօրվա մասին՝ Համեմատության սանդղակ ունենալով նրա կյանքը, գործը և ապրելու տեսլականը:

Դաժան ճակատագրի բերումով կամ չենք վարանում ասելու, մեր անփութության հետևանքով, մեծավ մասամբ անՀայտության մեջ մնացել կամ էլ անուշադրության են մատնվել մեր սուրբերի ու պատմությունը կերտող երախտավորների գերեզմաններն ու շիրիմները: Թեև դրանք ինքնին ոչինչ չեն կարող ավելացնել նրանց վաստակի ու թողած ժառանգության վրա, բայց դրանց գոյությունը, խնամքը կարևոր են մեզ՝ այսօրվա ապրողներիս Համար, մի տեսակ մխիթարության, տեսողական Հիշողության և Հարատև ներշնչում լինելու առումով: Ծավոք, պատմության ծանր Հարվածները ստիպել են Հարցադրում կատարել, թե որտե՞ղ և ի՞նչ վիճակում են գտնվում այսօր Գրիգոր Լուսավորչի անմիջական Հաջորդների՝ Սահակ Պարթև Հայրապետի ու Թարգմանիչ Վարդապետների, Գրիգոր Նարեկացու և Ներսես Շնորհալու ու շատ շատերի շիրիմները: Բայց, չխոսելով ակամայից կորցրածի մասին և անդրադառնալով նրանց, ովքեր այսօր մեր շուրջն են գտնվում, ձայնում ենք, թե ո՞վ է Հիշում և խնամում մեր աչքերի առջև մացառներով և հողով ծածկվող Հովհան Օձնեցի

Հայրապետի, Մխիթար Գոշ և Վանական Վարդապետների, Մովսես Տաթևացի Հայրապետի ու այլոց Հանգստարանները: Անունների թվարկումն ու Հիշատակությունները կարելի է անվերջորեն երկարել ու գրեթե միշտ ապշահար լինել դառն իրականության առջև: Մի՞թե նրանք տառապեցիկ և կենդանի նահատակներ դարձան՝ սերունդների կամ ավելի ճիշտ այսօրվա ապրողներին անտարբեր վերաբերմունքին արժանանալու համար: Ճշմարիտ և շատ գեղեցիկ է այն արտահայտությունը, որ «նրանք լեռների լուռության և քարանձավների մթուխյան մեջ խորամուկ էին լինում իրենց հոգիներում և այնտեղ փնտրում Աստծուն այնպես, ինչպես ուրիշներ նույն լեռների վրա փնտրում էին ոսկի ու թանկագին քարեր»: Եվ տեղին է հիշել Գարեգին Վեհափառի խոսքը, թե «մեծերի նկատմամբ ունեցած հարգանքով, նրանք չէ, որ պիտի շահեն ու փառավորվեն, որովհետև նրանք իրենց գործով վարձատրված են արդեն իսկ Աստուծո և պատմության կողմից, այլ մենք է, որ պիտի մեծանանք, գորանանք և հարգանքի արժանանանք»:

Սակայն, փառք Աստուծո, որ այսպիսի տխուր բախտի հարժանացավ նաև Հայ լինելությունը որակի վերածող, Կոլյունի արտահայտությամբ՝ «Աստծուն, մարգարեներին ու առաքյալներին Հայախոս դարձնող» և անմարմին հնչյուններն ու բառերը մարմնավորող տիեզերալույս վարդապետ Մեսրոպ Մաշտոցի շիրիմը: Մի շիրիմ, որ կարծես իր մեջ խտացնում է մյուս բոլոր մեծերի հիշատակը՝ դառնալով հավաքավայր ոչ միայն երկրավորներին, այլև երկնավորների համար:

Սակայն ի՞նչ վիճակում էր գտնվում մեծ երախտավորի գերեզմանն ու նրա շրջափակը: Սրանից չուրջ 100 տարի առաջ՝ 1898 թվականին, Օշական, Սուրբ Մեսրոպի շիրմին ուխտի է գալիս երջանկահիշատակ Եղիշե արք. Դուրյանը, որ տխուր գույներով է ներկայացնում իրականությունը՝ մի փոքրիկ դյուղական վայրում, անշուք մատռանանման եկեղեցու մեջ, չուրջբոլորը գրեթե ամայի, միայնակ իր մարմարեինն կախարհչով ամփոփված Հանգչում էր Մեսրոպ Մաշտոցը:

1912 թվականի Թարգմանհաց տոնին այստեղ տեղի է ունենում ազգային-եկեղեցական մեծ հանդես, որի ընթացքում Գևորգ Ե Սուրենյանց Հայրապետը կոչ է ուղղում օշականցիներին և ամբողջ Հայությանը՝ Հայ դպրության սկզբնավորողի անվան մի դպրոց կառուցել այս վեհավայրում: Հայրապետական կոչին հաջորդում է բուռն աշխատանքը և եկեղեցու հարևանությամբ վեր է խոյանում նաև մի փառավոր դպրատուն, բայց...

Պատմությունն ու ժամանակները այլ բան էին կանխորոշել: Մինչև վերջերս և՛ շենքեր, և՛ ամբողջ տարածքը մնացել էին խճուկ և անմխիթար վիճակում: Վախի և սարսափի ծնունդ անտարբերությունից կարծես ժողովուրդն էլ ենթագիտակցորեն էր հիշում իր մեծագործ Վարդապետին, եթե չասենք, որ բոլորովին մոռացել էր թե՛ նրան և թե՛ նրա Հանգստակայանը: Բացի մի քանի աշակերտական պարզ շրջապատությամբ այցելություններից և տարեկան երկու անգամ տեղի ունեցող եկեղեցական

Հանդիսություններից, ո՞վ էր անդրադառնում հրաշազան շիրմին և նրա ներքո ամփոփված անամփոփելիին: Այո՛, այսպես էր, բայց Աստուծո տնօրինությանը փոխվեցին ժամանակներն, ու արժեքները սկսեցին վերազնահատվել նորոպի:

Օշականը ևս սպասում էր իր զավակների խնամքին ու հոգածությանը:

Եվ Գարեգին Վեհափառը իր առաջին իսկ ուխտադնացության ժամանակ, մեծ ցավ և վիշտ ապրելով այս տխուր վիճակի համար, ուխտեց այս վայրը, իր ներքին և արտաքին բովանդակությանը, վերածել Մեսրոպ Մաշտոցին վայել մի կենտրոնի, որտեղից հստակորեն և վայելուչ կերպով վերստին պիտի հնչի Այբ, Բեն, Գիմը. «Երբ ես, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս ընտրվելուցս Հետո առաջին անգամ այստեղ, եկա, աչքերս արցունքով լցվեցին, կարծեք սիրտս արյունեց, երբ տեսա այս շենքը ավերակ վիճակում, առանց տանիքի, առանց պատուհանի, առանց դռան: Կարծեք թե լքված, անտեր թողնված ու արհամարհված մի շենք էր: Կարո՞ղ էի դիմանալ, կարո՞ղ էի ես Հանդուրժել, որ Սուրբ գերեզմանի մոտ Մեսրոպ Մաշտոցի մի այսպիսի ավերակ մնա: Որտե՞ղ է մեր Հայությունը, ինչպե՞ս պետք է արտահայտենք մեր կապվածությունը մեր եկեղեցուն»:

Երկու տարիների ընթացքում, իրենց արդար վաստակով ապրող Հայ ազնիվ հոգիները ձայն տվեցին և ձեռք մեկնեցին Հայոց Հայրապետին՝ վերակառուցելով և՛ Մաշտոցի անվան դպրատունը և՛ նորակազմ Արաբաժոտնի թեմի առաջնորդարանը, որի առաջնորդանիստը Օշականն է:

Այսպիսին է պատկերը այսօր՝ Օշականը մի փոքրիկ գյուղից վերածվել է առաջնորդող կենտրոնի: Վեհափառ Հայրապետի տնօրինությանը, Սուրբ Մեսրոպի աներևույթ հովանավորությանը, այստեղ պիտի գումարվեն զանազան մշակութային, գիտական ժողովներ և ընդունվեն գործունեության տարբեր ծրագրեր՝ ի բարգավաճումն Հայ գրի, դպրության ու մշակույթի: Այստեղ պետք է գետնիվեն Ս. Սահակի, Ս. Մեսրոպի և մեր մյուս թարգմանիչ վարդապետների ու ոսկեդարյան շրջանի հոգևոր-մշակութային ժառանգությունը ներկայացնող արվեստի ստեղծագործություններ, հրատարակություններ և մի շարք այլ ցուցանմուշներ:

Սակայն այս գեղեցկատես ու փառավոր շինությունները պիտի կենդանանան մեր ուխտադնացությանը, ծնրադրումով և «իմը» լինելու հարազատության ու սեփականության զգացումով, այլապես այդ շենքերն ու պատերը պիտի մնան որպես սոսկ գեղեցիկ ու հերթական պատմական հուշակոթոններ:

Ս. Մեսրոպ Մաշտոցը սպասում է մեզ... ընթանանք դեպի «գերագոյն վարժապետին ուղջ» և Ողիշե Դուրյան սրբազանի նույն անխառն զգացումներով «անգամ մըն ալ ծնրադրենք ու թախանձազին խնդրենք իրմէ»:

Ա, Բ, Գ-էդ աղուոր դաս մը տուր ինձի»: